

1919. GADA JANVĀRA UN FEBRUĀRA NOTIKUMI KULDĪGĀ: PRETRUNĪGAIS UN NOKLUSĒTAIS

Pēteris Pabērzs

Mg. hist., Kuldīgas novada muzejs, pētnieks.

Zinātniskās intereses: 20. gadsimta Latvijas vēsture, Latvijas Neatkarības kara vēsture, Kuldīgas pilsētas un novada vēsture.

1919. gada sākumā Kuldīgas pilsētas iedzīvotāji salīdzinoši īsā laikā piedzīvoja gan lielinieku valdīšanas periodu un ar to saistīto sarkano teroru, gan pilsētas atbrīvošanu un tai sekojošo balto teroru. Lai arī lieliniekus un Baltijas landesvēra karavīrus vadīja dažādas ideoloģiskās nostādnes, Kuldīgas piemērs liecina, ka abu pušu veiktajām represijām ir vairāki vienojoši faktori un tām ar ideoloģiju bija maz sakara. Noteicošais faktors bija vēlme atriebties. Lielākā daļa sarkanā terora upuru tika nošauti par to, ka Pirmā pasaules kara laikā bija atbalstījuši vācu karaspēku, savukārt baltā terora upuri tika nogalināti, jo Baltijas landesvēra karavīri vēlējās atriebties lieliniekiem par Ventspilī nogalinātajiem vācu karavīriem.

Atslēgas vārdi: Kuldīgas pilsēta, Latvijas Neatkarības karš, sarkanais terors, baltais terors.

IEVADS

Šajā rakstā raksturota militāri politiskā situācija Kuldīgā 1918. gada beigās un 1919. gada sākumā, kā arī apkopota un analizēta informācija par sarkanā un baltā terora¹ norisi pilsētā. Līdz šim lielinieku veiktajām represijām Kuldīgā nav tikusi pievērsta uzmanība vai tās apzināti noklusētas, līdz ar to plašākai publikai par tām nav zināms. Savukārt baltais terors galvenokārt ticis aprakstīts laikabiedru atmiņās, bet vēstures literatūrā minēts tikai vispārīgi un padziļināti nav pētīts.

Neatkarības kara laikā Latvijas teritorijā, tāpat kā Igaunijā un Somijā, bija izveidojies terora apburtais loks. Notika izrēķināšanās gan ar gūstā kritušajiem pretinieka karavīriem, gan civil-

iedzīvotājiem, un daudzi pieredzēja kā sarkano, tā balto teroru. Sarkanais terors Latvijā sākās 1918. gada februārī ar *kontrrevolucionāru* un *aizdomīgo personu* izsūtīšanu no Latvijas uz Krieviju,² bet to pārtrauca visas Latvijas teritorijas nonākšana vācu karaspēka pakļautībā. Terors atsākās decembrī, kad Latvijas teritorijā ienāca Sarkanā armija un kopā ar to lielinieki. 18. decembrī Vecgulbenē tika izveidots Vecgulbenes jeb Malienas revolucionārais tribunāls, kurā pirmie nāvessodi tika piespriesti jau 1918. gada 24. decembrī. Lielākā daļa notiesāto tika vainoti politiska rakstura nodarījumos, piemēram, Latvijas Pagaidu valdības atbalstīšanā.³ Kaut arī Dzelzsbrigādes un Baltijas landesvēra karavīri atkāpjoties veica nelikumīgas rekvizīcijas, ņēma ķīlniekus un izrēķinājās ar sagūstītajiem sarkanarmiešiem un lieliniekiem, sistemātisku veidolu baltais terors ieguva tikai 1919. gada februārī, kad tika ieņemta Kuldīga. Līdz ar to Kuldīgas pilsētas un apkārtnes iedzīvotāji bija pirmie, kas piedzīvoja masveida balto teroru. Šie notikumi bija priekšvēstnesis tam, kas pēc atbrīvošanas sagaidīja arī citu Latvijas Republikas pilsētu iedzīvotājus.

Informācijas par sarkano teroru ir salīdzinoši maz, kas, iespējams, izskaidrojams ar īso lielinieku varas periodu. Informācija iegūstama Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā (turpmāk: LNA-LVVA) esošajos materiālos un periodikā. Baltijas landesvēra fondā atrodas padomju varas periodā represēto cilvēku saraksti,⁴ savukārt periodikā atrodama informācija sniedz ieskatu tajā, par ko daļa cilvēku nošauti, piemēram, par atbalstu vācu karaspēkam 1915. gadā.⁵ Pastarpināti informācija par daļu no represijām, piemēram, mantu konfiskācijām, gūstama arī lielinieku atmiņās.⁶

Par balto teroru kopumā pieejams vairāk ziņu, taču tās ir nekonkrētākas un visai pretrunīgas. Informācija galvenokārt iegūstama no notikumu aculiecinieku un dalībnieku atmiņām vai liecībām, taču tās lielākoties pierakstītas daudzus gadus pēc šiem notikumiem vai publicētas padomju laikos, pielāgojoties režīma naratīvam, piemēram, Jāņa Dupata atmiņās.⁷ Tāpat

nozīmīga informācija atrodama periodikā, jo pēc Baltijas landesvēra uzbrukuma Kuldīgai šie notikumi aprakstīti, piemēram, laikrakstā “Latvijas Sargs”, taču dažādos laikraksta numuros atšķiras dati par bojā gājušo cilvēku skaitu, piemēram, 14. februāra numurā apgalvots, ka nogalināti 170 cilvēki,⁸ bet 20. februāra numurā – ka 136.⁹ Šajā laikraksta numurā arī sniegta viena no izsmeltošākajām liecībām par baltā terora norisi Kuldīgā. LNA-LVVA Kara vēstures komisijas fondā atrodamas Baltijas landesvēra komandiera un Virsstāba vadītāja pavēles par cīņu pret lieliniekiem, piemēram, 14. janvārī Virsstāba vadītāja Herberta fon Bekmana izziņotās karadarbības veikšanas vadlīnijas¹⁰ un pavēles par uzbrukumu Kuldīgai, taču šajos materiālos neparādās sīkāka informācija par notikumiem pēc uzbrukuma. Ziņas par militāri politisko situāciju Kuldīgā no 1918. gada novembra līdz 1919. gada 27. janvārim iegūstamas LNA-LVVA Kuldīgas pilsētas valdes fondā esošajos Kuldīgas pilsētas pagaidu domes¹¹ un valdes sēžu protokolos.¹²

MILITĀRI POLITISKĀ SITUĀCIJA KULDĪGĀ NO 1918. GADA NOVEMBRA LĪDZ 1919. GADA 27. JANVĀRIM

1918. gada nogalē pēc neatkarīgas Latvijas Republikas proklamēšanas Kuldīgā tika ievēlēta no vietējiem iedzīvotājiem sastāvoša pagaidu dome un uzsākta vietējās policijas veidošana. Tomēr kārtības uzturēšanu pilsētā joprojām bija uzņēmies vācu karaspēks, piemēram, 1918. gada 28. novembrī Kuldīgā tika izplatīts paziņojums, kurā cita starpā bija piedraudēts, ka personas, kuras tiks pieķertas, veicot noziegumus pret civiliedzīvotājiem vai militārpersonām, tiks nošautas.¹³ 1919. gada 22. janvāra pagaidu domes sēdē, kad bija kļuvis skaidrs, ka vācu militārpersonas grasās atstāt pilsētu, tika nolemts kārtības uzturēšanai lūgt palīdzību vietējiem ugunsdzēsējiem, jo policisti vieni paši to nespēja, taču Kuldīgā bija pārāk maz ugunsdzēsēju un viņi nevarēja palīdzēt. Rezultātā tika izveidota *apsardzības komisija*, kuras

locekļiem bija jā rūpējas par kārtības uzturēšanu pilsētā. Apsardzības komisijas locekļi, pildot savus pienākumus, varēja neievērot vācu militārās pārvaldes noteikto komandantstundu.¹⁴

Vācu karaspēks Kuldīgā centās uzturēt kārtību ne tikai ar minētajiem draudiem. Izplatīta prakse, ko piekopa gan vācu karavīri, gan lielinieki, bija ķīlnieku ņemšana. 1919. gada 22. janvāra Kuldīgas pilsētas pagaidu domes sēdē ieradās vācu leitnants Kreics un paziņoja, ka visi *vācu okupācijas varas* izdotie rīkojumi joprojām ir spēkā un ka pilnīgi visiem pilsētas iedzīvotājiem jāgādā par kārtību pilsētā. Tāpat leitnants norādīja, ka vācu patruļas jebkurā laikā var ierasties Kuldīgā un *bez tautības izņēmuma* ar nāvi sodīs katru, kurš būs piedalījies nekārtībās, un, ja pilsētā tiks uzturēta kārtība, ķīlnieki netiks nogalināti.¹⁵ Tajā pašā dienā pagaidu dome Kuldīgā izplatīja paziņojumu, kurā iedzīvotājus aicināja uzturēt pilsētā kārtību un atturēties no laupīšanas un postīšanas, norādot, ka vācieši zina, kas notiek Kuldīgā, un jebkurā laikā var ierasties pilsētā, un ka nekārtību gadījumā vācieši nogalinās gan vainīgās personas, gan saņemtos ķīlniekus.¹⁶

Tas, ka 22. janvāra Kuldīgas pagaidu domes sēdē izteiktie vācu leitnanta draudi nebija tikai tukši vārdi, pierādījās pēc dažām dienām. 26. janvāra rītā pilsētā ieradās 70 vīru liela vācu vienība un atbrīvoja lielinieku saņemtos ķīlniekus.¹⁷ Starp vācu karavīriem un vietējiem lielinieku spēkiem izcēlās bruņota sadursme, kurā vācu spēki izrādījās pārāki, tāpēc lielinieki bija spiesti atkāpties. Vēlāk tajā pašā dienā, atgriežoties no Alsungā notikušās Latvijas Sociāldemokrātijas (turpmāk: LSD) biedru sapulces, tika nogalināti Kuldīgas Kara revolucionārās komitejas locekļi Ēvalds Gailis un Emīls Prūsis, kā arī Jēkabs Ergūts un Pēteris Ķemers.¹⁸

Tajā pašā dienā notika Kuldīgas pilsētas valdes sēde, kurā ieradās arī vācu leitnants Kreics un sēdes sākumā lika apcietināt visus *strādnieku kārtas* domniekus. Uz pārējo lūgumu atbrīvojot arestētos domniekus leitnants atbildējis, ka *varbūt būs iespējams tos atsvabināt*.¹⁹ 27. janvārī pēc Padomju Latvijas armijas (turpmāk: PLA)

1. strēlnieku divīzijas 3. atsevišķā latviešu kavalērijas divizona ierašanās Kuldīgā vara pilsētā nonāca lielinieku rokās, un līdz 13. februārim vācu karavīri pilsētā vairs neatgriezās.

LIELINIEKU PAGRĪDES DARBĪBA KULDĪGĀ LĪDZ 1919. GADA 27. JANVĀRIM UN NĀKŠANA PIE VARAS

Izmantojot to, ka pēc Kompjeņas pamiera parakstīšanas un neatkarīgas Latvijas Republikas proklamēšanas vācu militārā pārvalde Latvijas teritorijā kļuva pielaidīgāka un pat atļāva preses un ierobežotu pulcēšanās brīvību, Alsungā un Kuldīgā puslegāli sāka darboties LSD pulciņi.²⁰ 1919. gada 4. un 5. janvārī Kuldīgā nelegāli norisinājās LSD Kurzemes organizāciju otrā konference. Šajā konferencē tika nolemts, ka LSD organizācijām *uz vietām* jādibina kara revolucionārās komitejas, kuru uzdevumos ietilptu kaujas grupu organizēšana, ieroču sagāde, kā arī, tuvojoties Sarkanajai armijai, svarīgu punktu ieņemšana un apsargāšana. Par svarīgāko LSD uzdevumu tika atzīta strādnieku un bezzemnieku padomju deputātu vēlēšanu organizēšana.²¹ Tāpat konferencē tika nolemts sastādīt to lielsaimniecību sarakstus, kurās bija lielāki maizes krājumi, lai varētu tos konfiscēt tūlīt pēc Sarkanās armijas ienākšanas, sastādīt vietējo *kontrrevolucionāru* sarakstus, kā arī darīt visu iespējamo *vācu okupantu* padzišanai.²²

Kuldīgas apriņķa apsardzības priekšnieks Oto Grosbarts 24. janvārī ziņoja apsardzības ministram Jānim Zālītim, ka 22. janvārī pēc 14.00 Kuldīgu atstājušas visas vācu militārpersonas, jo 21. janvārī pie Skrundas muižas bija izcēlušies sadursme starp sarkanarmiešiem un landesvērīstiem. Pirms pilsētas pamešanas vācu karavīri bija rupji izturējušies pret civiliedzīvotājiem, veidami nelikumīgas rekvizīcijas un atteikuma gadījumā piedraudēdami ar nošaušanu,²³ kā arī saņēmuši vairākus ķilniekus.²⁴ Pēc vācu militārpersonu aiziešanas LSD biedri Kuldīgā sāka darboties jau pavisam atklāti, taču, lai gan 18 no 35 pilsētas pagaidu domē ievēlētajiem deputātiem bija

strādnieku pārstāvji²⁵ un pagaidu domes priekšsēdētājs bija LSD biedrs Pauls Šadeiko,²⁶ lieliniekiem varu Kuldīgā pilnībā izdevās pārņemt tikai 1919. gada 27. janvārī, kad pilsētā ieradās PLA 3. atsevišķais divizions.²⁷ Tas izskaidrojams ar to, ka, lai arī vācu karavīri vairs neatradās Kuldīgā, tie bija dislocēti salīdzinoši netālajā Aizputē un jebkurā brīdī varēja ierasties Kuldīgā. Vietējie lielinieki bija pārāk vāji bruņoti un nepietiekami apmācīti, lai vieni paši spētu stāties pretī vācu karavīriem.

SARKANAIS TERORS

Neraugoties uz to, ka lielinieki varu Kuldīgā pārņēma tikai 27. janvārī, represijas pret pilsētas un apkārtnes iedzīvotājiem sākās jau agrāk. Par to liecina tas, ka 26. janvārī vācu karavīri atbrīvoja vairākus Kuldīgas cietumā ieslodzītos ķīlniekus.²⁸ Kad varu pilsētā pilnībā pārņēma lielinieki, represijas pieņēmas spēkā. Tika veiktas plaša mēroga pilsētas un apkārtnes turīgo iedzīvotāju mantu konfiskācijas²⁹ un reālu vai iedomātu režīma pretinieku nošaušanas. Lielinieki arī apcietināja vairākus cilvēkus, to skaitā Liepājas apgabaltiesas locekli Aleksandru Kiršfeldu un vairākus landesvērīstu tēvus, bet lielākā daļa vēlāk tika atbrīvota. Šāda prakse nebija nekas neparasts, un lielinieki to piekopa arī citviet Latvijā.

Laika posmā no 27. janvāra līdz 13. februārim Kuldīgā tika nogalināti 14 cilvēki: deviņi vācu kolonisti,³⁰ viens vācu bēglis, kurpnieks Timme un viņa dēls, bijušais virsnieks Zēbergs un kāds 17 gadus vecs jaunietis uzvārdā Dravnieks.³¹ Kolonisti nošauti par to, ka 1915. gadā atbalstījuši uzbrūkošo vācu karaspēku, kā arī palīdzējuši aizvest aprīņķa priekšnieka Roberta Brēdriha mantas. Kurpnieks Timme apcietināts par to, ka bijis landesvērīsta tēvs, un nošauts bēgot, savukārt bijušais virsnieks Zēbergs nošauts par to, ka organizējis brīvprātīgos cīņai pret lieliniekiem.³² Vēl 20 kolonisti nogalināti arī Kuldīgas aprīņķī.³³

Nav saglabājušies nekādi materiāli, kuros būtu redzams, kādas apsūdzības oficiāli izvirzītas nošautajiem cilvēkiem, un

jāpaļaujas tikai uz liecinieku sniegtajām ziņām. Tā kā 12 no 14 nošautajiem cilvēkiem bijuši vācieši, rodas iespaids, ka nozīmīgu lomu nošaušanā spēlējusi nacionālā piederība, taču tas, šķiet, nebija galvenais iemesls. Par reāliem lielinieku ienaidniekiem pilnīgi droši iespējams uzskatīt tikai divus – kurpnieka Timmes dēlu, kurš dienējis Baltijas landesvērā, un virsnieku Zēbergu, kurš organizējis cilvēkus cīņai pret lieliniekiem. Saprota ir arī kurpnieka Timmes nošaušana bēgot. Par vācu bēgļa un Dravnieka nošaušanas iemesliem ziņu nav.

Runājot par vācu kolonistiem, minēts, ka tie nošauti par to, ka *pie vācu pirmā uzbrukuma* atbalstījuši uzbrucējus. Kaut arī nav saglabājušies pierādījumi, ka šie deviņi kolonisti tiešām atbalstījuši vāciešus, to pilnībā izslēgt nevar. 1915. gada aprīlī un maijā, kad vācu karaspēks jau bija sasniedzis Kurzemi, presē vairākkārt tika publicētas ziņas, ka Kurzemē noņemtie vācu kolonisti nodarbojušies ar spiegošanu un laupīšanu,³⁴ palīdzējuši vācu karavīriem orientēties svešajā apvidū³⁵ un pat šāvuši uz krievu karaspēka vienībām.³⁶ Protams, jāņem vērā, ka Pirmā pasaules kara laikā presē speciāli tika publicētas ziņas, kas vāciešus rādīja negatīvā gaismā, tomēr vācu kolonistu lojalitāti Vācijai un vāciešiem savās atmiņās apstiprinājis arī Kurmāles muižas īpašnieks Silvio Brēdrihs.³⁷ Lielinieku izrēķināšanās ļoti bieži bija balstīta pagātnes notikumos, piemēram, notika vērsšanās pret bijušajiem policistiem, Krievijas armijas virsniekiem, pašvaldību darbiniekiem, 1905.–1907. gada *revolūcijas nodevējiem* utt.³⁸ Šajā gadījumā kolonistu nogalināšana pilnībā sasaucas ar lielinieku piekoptajām represijām, kas *tika vērstas uz pagātņi*. Tomēr jāņem vērā, ka šajā gadījumā tās ir tikai spekulācijas, kas balstītas uz viena cilvēka liecību, jo trūkst materiālu, kas ļautu veikt pilnvērtīgu analīzi.

Lielinieki Kuldīgas cietumā bija ieslodzījuši arī vairākus ķīlniekus, kurus grasījās nogalināt, ja *baltgvardi* uzbruks pilsētai,³⁹ taču šo plānu neizdevās īstenot, jo Baltijas landesvēra uzbrukums 13. februārī bija negaidīts un pārāk straujš.⁴⁰ Turklāt arī priekšnieka ieceltie policijas darbinieki, atšķirībā no pilsē-

tas pašvaldības ieceltajiem policistiem un policijas priekšnieka Friča Zāģera, palika uzticīgi Latvijas Republikas Pagaidu valdībai un neļāva lieliniekiem iekļūt cietumā.⁴¹

BALTIJAS LANDESVĒRA UZBRUKUMS KULDĪGAI

Latvijas Republikas bruņotie spēki visu 1919. gada janvāri bija pavadījuši atkāpjoties, taču februāra sākumā Baltijas landesvērs tika reorganizēts un ievērojami papildināts. Par tā komandieri 1. februārī tika iecelts Alfrēds Flečers. Flečeram bija ļoti nozīmīga loma landesvēra reorganizācijā, viņš bija arī iniciators uzbrukumam Kuldīgai.⁴² Kuldīgas ieņemšana jeb operācija “Svētku nakts” kļuva par nozīmīgu pagrieziena punktu Latvijas Neatkarības karā. Ja līdz tam Kurzemes fronte bija pasīvs PLA iecirknis, no kura vajadzības gadījumā varēja pārvirzīt vienības uz Ziemeļlatviju, tad tagad tā kļuva par aktīvu karadarbības vietu un prasīja trūkstošo un citur nepieciešamo PLA rezervju piesaistīšanu. Veiksmīgā operācijas “Svētku nakts” īstenošana radīja priekšnosacījumus sekmīgiem pretlieliniecisko spēku tālākajiem uzbrukumiem.⁴³

Uzbrukums Kuldīgai sākās 13. februārī 6.30 no rīta.⁴⁴ Flečers bija noteicis, ka uzbrukumā nedrīkst izmantot mehanizētus pārvietošanās līdzekļus, signālraketes, izņemot draudzīgu vienību savstarpēju sadursmju gadījumos, un radiosakarus.⁴⁵ Uzbrukumā Kuldīgai devās Eilenburga bataljonā ietilpstošā Kleista rota un Hāna eskadrons, Manteifeļa eskadrons, Berdinga nodaļa, puse Millera baterijas un Pfeila baterija, kā arī Goldfelda eskadrons. Uzbrūkošajām vienībām sekoja rezerve – Malmēdes bataljonā ietilpstošā Cimmermaņa rota un otra puse Millera baterijas. Kaut arī Oto Goldfeldam bija pavēlēts pēc Snēpeles ieņemšanas daļu sava eskadrona nosūtīt uz Kuldīgu, bet pašam palikt Snēpelē, viņš nolēma šo pavēli nepildīt un piedalīties uzbrukumā Kuldīgai.⁴⁶

Uzbrukumu Kuldīgai Goldfelds apraksta šādi: *“Eskadrons – rikšos!” pavēlēju eskadronam un pats eskadrona galvā devos uz*

priekšu. Sarkano izlaistā raķete piepeši apgaismoja visu apkārtni. Atskanēja šāvieni. "Eskadrons – lēkšos!" Drīz vien sāka darboties sarkano ložmetējs. Tikai ātrums varēja dot sekmes. Pilnos auļos eskadrons devās uz priekšu. Tepat jau pirmās pilsētas ēkas. No logiem, durvīm atspīd šauteņu uguntiņas, bet tām par atbildi pa labi un pa kreisi sētās un logos savas rokas granātas svieda auļos jājošie jātnieki. Katra apstāšanās nozīmēja nāvi. Sasniedzot Ventas tiltu, eskadrons sapulcējās, nostādīja abus savus ložmetējus un ar apm. 20–30 jātniekiem devos vajāt lielnieku komiteju, kas vairākos pajūgos drāzās ārā no pilsētas pa lauka ceļu. Piepeši pašā tuvumā sāka darboties ložmetējs. Ar slaidu kūleni ievēlos sniegā, jo krita mans nāvīgi ievainotais zirgs, krita arī blakus jājošie: leitn. Rückerts un jātn. Kudde [...] Tas pārējos izsauca sajukumu, un tie atgriezās atpakaļ. Sarkano lielais apjukums un apejošo vienību pienākšana deva iespēju veselam atgriezties pie savējiem.⁴⁷

Vēlāk 13. februārī kritušajiem karavīriem – leitnantam Herbertam Rikertam un brīvprātīgajam Hansam Kudem –, kā arī Goldfeldam, firstam Egonam Līvenam un baronam Holtejam tika izteikta oficiāla uzslava par uzbrukumā izrādīto drošsirdību.⁴⁸ Taču Andrievs Niedra atmiņās rakstījis, ka, kaut arī publiski Flečers uzslavēja Goldfeldu un viņa vadīto eskadronu, zem četrām acīm aizrādīja, ka pilsētas nešturme jāšus, un izteica stingru rājienu par pavēles nepildīšanu.⁴⁹ Goldfelds gan vēlāk norādījis, ka pirms uzbrukuma Kuldīgai ticies ar Flečeru un tomēr saņēmis atļauju piedalīties uzbrukumā.⁵⁰ Abi bojā gājušie vācu karavīri krita no savu biedru uguns, nevis no pretinieka ložmetēja.⁵¹ To savās atmiņās apstiprinājis arī vēlākais vācbaltiešu aktīvisks Persijs Fokrods.⁵²

Kaut arī 31. janvārī pēc Ventspils ieņemšanas Kuldīgā atgriezās PLA 3. atsevišķais divizions, 3. februārī tas saņēma pavēli pārvietoties uz Saldus apkārtni.⁵³ Līdz ar to 13. februārī, kad pilsētai uzbruka Baltijas landesvērs, tajā bija palikuši tikai *kara mākslā pilnīgi nemākuļi*.⁵⁴ Turklāt pilsētas aizstāvju rīcībā nebija ne ložmetēju, kaut arī tos piemin gan Goldfelds, gan Fokrods, ne artilērijas, bet pat tad, ja šādi ieroči būtu bijuši pieejami, pil-

sētā nebija neviena, kas tos prastu izmantot.⁵⁵ Tomēr par to, cik lielinieku spēki bijuši sagatavoti, liecības atšķiras. Juris Zernevics apgalvojis, ka kaujinieku apmācībām uzmanība netika veltīta,⁵⁶ savukārt Ādams Jansons savās atmiņās rakstījis, ka sarkangvardu apmācības notikušas.⁵⁷ Arī Jānis Dupats norādījis, ka vismaz daļa lielinieku tikuši apmācīti šaut un manevrēt, kā arī nodarbojušies ar spiegu un nodevēju tvarstīšanu Kuldīgā un tās apkārtnē.⁵⁸ Līdz ar to iespējams, ka daļa lielinieku tika apmācīti, bet apmācības pavisam noteikti nebija pietiekamas, jo, sākoties uzbrukumam, daudzi kaujinieki krita panikā un neizrādīja vērā ņemamu pretestību uzbrūkošajām landesvēra vienībām.

Nav precīzi zināms, cik lieli bija Kuldīgā esošie lielinieku spēki, taču ir skaidrs, ka tie sastāvēja no vāji bruņotiem brīvprātīgajiem, nevis pienācīgi apmācītiem karavīriem. Par to liecina kaut vai apstākļi, ka Baltijas landesvēram bija nepieciešamas tikai 45 minūtes, lai ieņemtu pilsētu – uzbrukums sākās 6.30 un jau 7.15 pilsēta bija ieņemta.⁵⁹ Sākotnēji lielinieku spēkos, kuru organizēšana tika uzsākta uzreiz pēc tam, kad vācu militārpersonas atstāja Kuldīgu, bijuši 35 salīdzinoši vāji bruņoti vīri,⁶⁰ taču, Kuldīgas pilsētai un apriņķim nonākot lielinieku rokās, bruņojuma un kaujinieku rindu papildināšanai tika pievērsta pastiprināta uzmanība. Lielinieku spēkiem Kuldīgā pievienojās arī lielinieki no Alsungas u.c.⁶¹

Laikraksta “Latvijas Sargs” 1919. gada 20. februāra numurā, balstoties uz Liepājas apgabaltiesas locekļa Alfrēda Kiršfelda liecību, rakstīts, ka uzbrukuma rītā pie cietuma, kur atradās ķīlnieki, atsteigušies apmēram 60 miliči un vēlējušies iekļūt cietumā.⁶² Kaut arī Kiršfelds minējis tikai to miliču skaitu, kas mēģināja iekļūt cietumā, maz ticams, ka visi lielinieku spēkos esošie vīri vienlaicīgi devās uz cietumu, lai nogalinātu ķīlniekus, jo vismaz daļa kaujinieku stājās pretī uzbrūkošajam Baltijas landesvēram. A. Dadzītis savās atmiņās minējis, ka Kuldīgas aizstāvju spēkos bijuši 150–170 cilvēki.⁶³ Arī pētnieks Valdis Kuzmins lēš, ka Kuldīgā dislocētajos lielinieku spēkos bijuši aptuveni 150 vīri.⁶⁴

BALTAIS TERORS

Pēc Kuldīgas ieņemšanas pilsētā tika īstenots baltais terors, taču pieejamā informācija par to ir nepilnīga un pretrunīga. Par to, ka terors tika īstenots, šaubu nav, jo Virsštāba 11. janvāra pavēlē Baltijas landesvēram teikts, ka, lai veiksmīgi cīnītos ar lieliniecismu, vietējie lielinieku vadoņi legāli jānogalina,⁶⁵ savukārt Virsštāba 14. janvārī izziņotajās karadarbības veikšanas vadlīnijās noteikts, ka sarkanajam teroram pretī jāliek baltais terors.⁶⁶ Tāpat Flečers pirms uzbrukuma Kuldīgai paziņoja, ka pēc tās ieņemšanas pilsēta rūpīgi jāpārmeklē un visas aizdomīgās personas jānogādā pilsētas rātslaukumā, kur viņš pats pieņems lēmumu, ko ar tām darīt.⁶⁷

Kuldīga bija pirmā Latvijas pilsēta, kuru Baltijas landesvērs atbrīvoja no lieliniekiem un kurā tika izvērstas masveida baltais terors, tomēr ziņas par baltā terora apmēriem un norisi Kuldīgā ir pretrunīgas. Dažādos avotos minētais upuru skaits svārstās no apmēram 100 līdz pat 500 cilvēkiem. Lielāko upuru skaitu – 500 cilvēku – 1929. gada 19. novembrī Latvijas Republikas III Saeimas IV sesijas 9. sēdē minējis deputāts Linards Laicens no Strādnieku un zemnieku frakcijas,⁶⁸ taču šis skaitlis nav atrodams nevienā citā avotā un nav ticis izmantots arī padomju laiku literatūrā, līdz ar to var droši apgalvot, ka tas ir krietni pārspīlēts.

Padomju laikos publicētajos darbos, to skaitā atmiņās, pārsvarā apgalvots, ka Kuldīgā tika nogalināti apmēram 300 cilvēki, taču detaļas atšķiras, piemēram, L. Smilga savās atmiņās raksta, ka Gotlība sētā vien tika nogalināti vairāk nekā 300 cilvēki,⁶⁹ savukārt J. Dupats norāda, ka bojā gāja gandrīz visi Kuldīgā esošie *kaujinieki, partijas biedri un bezpartejiskie*, vairāk nekā 300 cilvēku.⁷⁰ A. Celmiņš grāmatas “Pa vēsturisko notikumu pēdām” pirmajā daļā norāda, ka Kuldīgā Gotlība sētā nošauti *daži simti* cilvēku, taču konkrētu skaitli nemin.⁷¹ Savukārt A. Dadzītis raksta, ka no 150 līdz 170 Kuldīgā esošajiem lieliniekiem un to atbalstītājiem izdzīvoja tikai 10 cilvēki.⁷²

Pirmās ziņas par Kuldīgas ieņemšanu un nogalināto cilvēku skaitu publiski parādījās jau nākamajā dienā pēc uzbrukuma. Laikraksta “Latvijas Sargs” 1919. gada 14. februāra numurā rakstīts, ka lielinieki zaudējuši 170 vīrus,⁷³ taču šī informācija noteikti bijusi nepārbaudīta, jo turpat sacīts, ka Kuldīgā iegājuši arī Oskara Kalpaka komandētie spēki,⁷⁴ bet šis apgalvojums neatbilst patiesībai, jo uzbrukuma laikā Kalpaks un 1. atsevišķais latviešu bataljons atradās Skrundas apkārtnē.⁷⁵ Laikraksta “Latvijas Sargs” 18. februāra numurā sacīts, ka kaujā par Kuldīgu nogalināti apmēram 180 cilvēki.⁷⁶ Izvērstāks raksts par notikumiem Kuldīgā publicēts laikraksta 20. februāra numurā. Tajā atstāstīta Liepājas apgabaltiesas locekļa Kiršfelda liecība par notikumiem Kuldīgā. Kiršfelds minējis, ka no 13. līdz 16. februārim kopumā nošauti 136 cilvēki, ieskaitot tos, kas krita kaujas laikā, bet tādu neesot bijis daudz.⁷⁷ Laikrakstā nosaukti arī dažu nošauto vārdi – tirgotājs ebrejs Edelbergs ar dēlu un sudmalis Salmiņš. Salmiņš nošauts par to, ka pēc lielinieku pieprasījuma pateicis, kur dzīvo vācu kolonisti, savukārt Edelbergs un viņa dēls nošauti par to, ka nodevuši lieliniekiem ieročus.⁷⁸

Kiršfelda stāstīto apstiprina arī Kuldīgas apriņķa priekšnieka iecirkņa palīga Krista Dreijera 1919. gada 24. marta ziņojums iekšlietu ministram Miķelim Valteram. Ziņojumā minēts, ka Kuldīgas komandants rezerves kapteinis Ērihs Berdings, kura komandētais Kuldīgas jēgeru korpuss arī piedalījās uzbrukumā Kuldīgai, apgalvojis, ka, ieņemot pilsētu, nošauti apmēram 136 cilvēki. Vēl daži paslēpušies cilvēki nošauti vēlāk, balstoties uz miliču sarakstu, ko, bēgot no pilsētas, atstājis Kuldīgas Kara revolucionārās komitejas priekšsēdētājs. Berdings arī apgalvojis, ka bez izmeklēšanas un tiesas nošauti tikai tie cilvēki, kas *ar ieročiem turējušies pretim kara spēkam*.⁷⁹ Diemžēl Berdinga minētais miliču saraksts nav saglabājies.

Gan Kiršfelda, gan Dreijera apgalvojumus savā ziņā apstiprinājis arī bijušais Apsardzības ministrijas Ģenerālštāba Pirmās (Organizācijas) nodaļas priekšnieks un Ģenerālštāba priekšnieka vietas izpildītājs Aleksandrs Plensners. Savās atmiņās

Plensners norādījis, ka Baltijas landesvēra komandieris Flečers, kurš vadīja uzbrukumu Kuldīgai 1919. gada 13. februārī un, iespējams, arī vēlāko izrēķināšanos ar lieliniekiem, 1939. gadā rakstā “Baltische Lande” esot apgalvojis, ka *no simts taisnīgi nosodītajiem boļševikiem izglābās tikai viena pārgērbta sieviete*.⁸⁰ Diemžēl Plensnera norādītā atsauce ir neprecīza vai nepareiza un šo Flečera apgalvojumu nav iespējams pārbaudīt.

Kaut arī Kuldīgas komandants kapteinis Berdings un Baltijas landesvēra komandieris Flečers apgalvojuši, ka nošauti tikai lielinieki, pilsētas iedzīvotāju atmiņās, kas pierakstītas apmēram 50 gadus pēc šiem notikumiem, minēti arī tādi gadījumi, kad bez tiesas un izmeklēšanas nošauti nevainīgi cilvēki.⁸¹ Daudzi vācu un vācbaltiešu izcelsmes karavīri uz latviešiem lūkojās ar aizdomām, uzskatot tos par lieliniekiem vai lielinieku atbalstītājiem, piemēram, kad 1919. gada 23. martā Kuldīgā ieradās virsleitnants Augusts Burbe un vairāki latviešu karavīri, lai uzsāktu latviešu komandantūras veidošanu, vācu komandants, redzot, ka karavīri nav tēpti formās, lika tos atbruņot, jo baidījās, ka tie varētu būt lielinieki.⁸² Ņemot vērā gan to, ka 1917. un 1918. gadā tūkstošiem latviešu strēlnieku lielinieku iespaidā kļuva par sarkanajiem strēlniekiem, gan 1918. gada decembrī notikušo 1. Rīgas latviešu zemessargu rotas dumpi, par kura galvenajiem organizatoriem tika uzskatīti rotā iekļuvušie lielinieki,⁸³ aizdomām bija zināms pamats.

Pēc pieejamajiem materiāliem grūti pateikt, kādēļ izrēķināšanās ar lieliniekiem bija tik nežēlīga un baltais terors, salīdzinot ar sarkano teroru, pieņēma tādus apmērus. Tomēr notikumi Kuldīgā nav unikāli ne Latvijas, ne visas Baltijas mērogā, jo šāda sarkanā un baltā terora upuru disproporcija novērojama gan Somijā, gan Igaunijā, gan Lietuvā. Runājot par balto teroru Kuldīgā, viens no iemesliem noteikti bija landesvēristu atreibības kāre. Pēc Ventspils ieņemšanas sarkanarmieši un lielinieki nogalināja apmēram 100 gūstā padevušos vācu karavīrus, un tika uzskatīts, ka šajās slepkavībās piedalījušies arī lielinieki no Kuldīgas.⁸⁴ Līdz ar to saprotams, ka, ja Kuldīgu ieņēmušie vācu

karavīri uzskatīja, ka vietējie lielinieki piedalījušies Ventspilī sarīkotajā slaktiņā, tie visi tika nogalināti. Turklāt, kā jau minēts, vācu karavīri tikpat kā visus latviešus uzskatīja par lieliniekiem vai lielinieku atbalstītājiem un tiem neuzticējās. Protams, jāņem vērā arī tas, ka visu pilsētā esošo lielinieku nogalināšanu ietekmēja situācijas steidzamība un tai varēja būt praktiska nozīme – iznīcinot pilnīgi visus lieliniekus, nebija jāuztraucas par sabotāžu vai to, ka tie varētu pievienoties PLA. Turklāt katrs, kurš vērsās pret landesvēru vai kuram bija nelegāli iegūts ierocis, pārkāpa noteikumus, kurus vācu militārā pārvalde bija izvirzījusi, janvārī pametot Kuldīgu, un par šiem pārkāpumiem draudēja nāvessods. Domājams, tāpat kā sarkanā terora gadījumā, arī baltajam teroram nebija viens vienīgs iemesls, bet šķiet, ka naida pret lieliniekiem un vēlme atriebties par Ventspilī pastrādāto bija galvenie iemesli. Protams, nevar izslēgt, ka sava loma bija arī negatīvajai attieksmei pret latviešiem. Ja Kuldīgu ieņēmušo spēku rokās nebūtu nonācis kapteiņa Berdinga minētais Kuldīgas miliču saraksts, varbūt upuru būtu mazāk, jo, kā atzīmējuši paši lielinieki, pēc uzbrukuma tika nogalināti tikpat kā visi pilsētā esošie lielinieki. Ja nebūtu šāda saraksta, daļai varbūt izdotos izvairīties no nošaušanas.

SECINĀJUMI

Lielinieku valdīšanas periods Kuldīgā bija salīdzinoši īss, tikai no 27. janvāra līdz 13. februārim, taču šajā periodā, gluži tāpat kā citviet Latvijā, arī pret Kuldīgas pilsētas un apkārtnes iedzīvotājiem tika īstenots sarkanais terors. Kopumā lielinieku darbība Kuldīgā neatšķīrās no lielinieku darbības citās Latvijas pilsētās. Lielinieki varu Kuldīgā mēģināja pārņemt, tiklīdz pilsētu atstāja vācu militārpersonas, taču pilnībā to izdevās paveikt tikai tad, kad pilsētā ieradās PLA 3. atsevišķais divizions, jo vietējie lielinieku spēki bija pārāk vāji, lai spētu atvairīt pat salīdzinoši nelielu vācu vienību uzbrukumus. Pēc varas pārņemšanas tika veiktas apcietināšanas, plaša mēroga turīgo iedzīvotāju

mantu konfiskācijas, kā arī nevēlamo personu nošaušanas. Laika posmā no 27. janvāra līdz 13. februārim Kuldīgā tika nošauti 14 cilvēki. Divu cilvēku nošaušanas iemesli nav zināmi, divi nošauti par to, ka cīnījušies pret lieliniekiem, bet viens nošauts bēgot. Atlikušie deviņi sarkanā terora upuri bija vācu kolonisti, kuri nošauti par palīdzību vācu karaspēkam 1915. gadā. Kaut arī 12 no 14 nošautajiem cilvēkiem bija vācu izcelsmes, nešķiet, ka represijas bijušas balstītas uz nacionālo piederību. Lielinieku veiktās represijas bieži tika balstītas uz pagātnes notikumiem, tātad tās vadīja vēlme atriebties. Šajā gadījumā lielinieki kolonistiem atriebās par latviešu vēsturisko ienaidnieku atbalstīšanu. Protams, nevar izslēgt, ka, ja vācu kolonistu vietā būtu bijuši latvieši, sods nebūtu tik drastisks.

To, ka pēc Kuldīgas ieņemšanas 1919. gada 13. februārī Baltijas landesvēra karavīri pilsētā īstenoja balto teroru, apstiprina gan Baltijas landesvēram dotās pavēles, gan aculiecinieku liecības, taču tās sniedz pretrunīgu informāciju par baltā terora upuru skaitu un tikpat kā nemaz nedod ieskatu represiju motīvos. Salīdzinoši neilgi pēc uzbrukuma sniegtajās liecībās teikts, ka pilsētā dažās dienās nogalināti apmēram 136 cilvēki – tā apgalvojis gan Kuldīgas komandants Berdings, kurš piedalījies uzbrukumā Kuldīgai un, šķiet, arī vēlākajās nošaušanās, gan Liepājas apgabaltiesas loceklis Kiršfelds, kurš pieredzējis minētos notikumus. Vēlākos gados sniegtajās liecībās minēts divas un pat vairāk reizes lielāks nošauto cilvēku skaits, taču šādam upuru skaita pieaugumam nav atrodams nekāds reāls pamatojums.

Latvijā bija izveidojies apburtais loks, tāpat kā tas bija noticis arī Igaunijā un Somijā. Uz vardarbību tika atbildēts ar vardarbību, un vēlme atriebties, šķiet, bija galvenais iemesls, kādēļ baltais terors bija tik nežēlīgs un prasīja tik daudz upuru. Baltijas landesvēra karavīri uzskatīja, ka Kuldīgā esošie lielinieki bija piedalījušies Ventspilī pastrādātajā slaktiņā, kurā tika nogalināti aptuveni 100 gūstā padevušies vācu karavīri. Turklāt landesvēristu attieksme pret lieliniekiem, pat neņemot vērā Ventspilī

notikušo, bija ļoti naidīga, tādēļ saprotams, ka, ja pēc Kuldīgas ieņemšanas tika uzziets saraksts, kurā bija atzīmēti visi Kuldīgas miliči, tie visi tika arī nogalināti. Kaut arī, spriežot pēc notikumu aculiecinieku un dalībnieku liecībām, lielākā daļa nogalināto tik tiešām bija lielinieki vai to atbalstītāji, minēti arī gadījumi, kad cilvēki nogalināti tikai tādēļ, ka neīstajā brīdī atradušies neīstajā vietā, līdz ar to nav izslēgts, ka tika nogalināti arī nevainīgi ļaudis. Ievērojot militāro situāciju, kādā atradās Baltijas landesvērs, un to, ka Kuldīgā esošo lielinieku un cilvēku, kuri tika uzskatīti par lieliniekiem, nošaušana aizņēma tikai trīs dienas, nozīmīgs faktors noteikti bija arī steidzamība. Bija nepieciešams novērst Kuldīgā esošo lielinieku draudu, lai netiktu apdraudētas turpmākās militārās operācijas. Iespējams, zināma loma bijusi arī nacionālajai piederībai vai, precīzāk, atsvešinātībai starp latviešiem un vāciešiem, kas ļāva pretinieku vieglāk dehumanizēt, tomēr šķiet, ka šajā gadījumā tas nav bijis noteicošais faktors.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Terors ir sistemātiska politisko pretinieku vajāšana, apspiešana un iznīcināšana; ar sarkano teroru tiek apzīmēts lielinieku un Sarkanās armijas karavīru īstenotais terors, savukārt ar balto teroru tiek apzīmēts Baltijas landesvērā un Dzelzsdivīzijā dienājošo karavīru veiktais terors.
- ² Āris Puriņš (1998). Sarkanais terors Latvijā 1917.–1919. gadā. *Latvijas Vēsture*, 4, 15.–21. lpp., šeit 15. lpp.
- ³ Āris Puriņš (1999). Vecgulbenes (Malienas) revolucionārais tribunāls. *Latvijas Vēsture*, 1, 55.–68. lpp., šeit 58. lpp.
- ⁴ Lielinieku nogalināto cilvēku saraksts [vācu val.]. *Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs* (Rīga, turpmāk: LNA-LVVA), 5627–1–3, 2.–3. lp.
- ⁵ D. Vēl par notikumiem Kuldīgā. *Latvijas Sargs*, 20.02.1919., 2. lpp.
- ⁶ A. Dadzītis (1934). Partizānu cīņas pie Kuldīgas 1918. un 1919. gados. No: Pauls Viksne, Vilhelms Štrauss, Kirils Stučka (red.). *Latvju strēlnieku vēsture*, 2. sēj. 2. d.: Strēlnieki Padomju Latvijā. Atmiņas un apraksti. Maskava: Prometejs, 46. lpp.
- ⁷ Jānis Dupats (1959). Meklējumu un cīņu gadi. Cīņa par padomju varu Kuldīgā. No: Z. Valle (red.). *Par Padomju Latvijū: Cīnītāju atmiņas 1918.–1919.*, 2. d. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 229.–240. lpp.
- ⁸ gt. Lielinieku darbība Kuldīgā. *Latvijas Sargs*, 18.02.1919., 3. lpp.

- ⁹ D. Vēl par notikumiem Kuldīgā, 2. lpp.
- ¹⁰ Virsstāba vadītāja Herberta fon Bekmana izziņotās karadarbības veikšanas vadlīnijas [vācu val.]. *LNA-LVVA*, 6033–1–176, 36. lp.
- ¹¹ Kuldīgas pilsētas pagaidu domes sēžu protokoli. *LNA-LVVA*, 5542–3–20.
- ¹² Kuldīgas pilsētas izpildu komitejas sēžu protokoli. *LNA-LVVA*, 5542–3–9.
- ¹³ Kuldīgas komandanta paziņojums, 28.11.1918. *Kuldīgas novada muzejs* (Kuldīga, turpmāk: *KNM*), 847/31.
- ¹⁴ Kuldīgas pilsētas pagaidu domes sēdes protokols, 22.01.1919. *LNA-LVVA*, 5542–3–9, 18. lp.
- ¹⁵ Turpat.
- ¹⁶ Kuldīgas pilsētas pagaidu domes paziņojums, 22.01.1919. *KNM*, 2797.
- ¹⁷ Fricis Bernovskis (1934). Trešais Latvju atsevišķais kavalērijas divizons. No: Pauls Viksne u.c. (red.). *Latvju strēlnieku vēsture*, 2. sēj. 2. d., 29. lpp.
- ¹⁸ Juris Zerņevics (1959). Cīņa par padomju varu Kuldīgā. No: Z. Valle (red.). *Par Padomju Latviju*, 2. d., 251. lpp.
- ¹⁹ Kuldīgas pilsētas izpildu komitejas sēdes protokols, 27.01.1919. *LNA-LVVA*, 5542–3–2, 9. lp.
- ²⁰ Līvija Klīma. Cīņa par padomju varu Kuldīgā 1919. gadā. *Padomju Dzimtene*, 26.01.1967., 3. lpp.
- ²¹ Dzidra Pakalne. Padomju varas dienās 1919. gadā. *Padomju Dzimtene*, 12.01.1984., 2. lpp.
- ²² Jānis Jūrmalnieks (1958). Partijas un padomju darbā Kurzemē. No: Z. Valle (red.). *Par Padomju Latviju: Cīnītāju atmiņas 1918.–1919.*, 1. d. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 224. lpp.
- ²³ Kuldīgas apriņķa apsardzības priekšnieka ziņojums apsardzības ministram, 24.01.1919. *LNA-LVVA*, 1468–1–131, 55. lp.
- ²⁴ Aizputes apriņķa priekšnieks. Aizpute. Pārlabojums. *Latvijas Sargs*, 01.02.1919., 1. lpp.
- ²⁵ Kuldīgas pilsētas pagaidu domes deputātu saraksts, 17.12.1918. *LNA-LVVA*, 5542–3–20, 6. lp.
- ²⁶ Kuldīgas pilsētas pagaidu domes sēdes protokols, 17.12.1918. *LNA-LVVA*, 5542–3–20, 7. lp.
- ²⁷ Arvids Celmiņš (1972). Mēs par padomēm. No: Sigurds Ziemelis, Heinrihs Strods, Arnolds Ambults (red.). *Pa vēsturisko notikumu pēdām*, 1. d. Rīga: Zvaigzne, 55. lpp.
- ²⁸ Vom Freiw. Jägerkorps Goldingen. *Libausche Zeitung*, 15.02.1919., 2. lpp.
- ²⁹ Dadzītis. Partizānu cīņas pie Kuldīgas 1918. un 1919. gados, 46. lpp.
- ³⁰ Pēc 1905.–1907. gada revolūcijas daļa vācbaltiešu muižnieku Kurzemē un Vidzemē sāka aktīvi uzpirkt zemi un noietināt vācu kolonistus, galvenokārt no Volīnijas guberņas; viens no aktīvākajiem Kurzemes kolonizācijas atbalstītājiem un īstenotājiem bija Kurmāles un Labraga muižu īpašnieks Silvio Brēdrihs-Kurmāle.
- ³¹ Lielinieku upuru saraksts [vācu val.]. *LNA-LVVA*, 5627–1–3, 2.–3. lp.

- 32 D. Vēl par notikumiem Kuldīgā, 2. lpp.
- 33 Lielinieku upuru saraksts [vācu val.]. *LNA-LVVA*, 5627–1–3, 3. lp.
- 34 I. Z. Kuldīgas atsvabināšana. *Sadzīve*, 30.05.1915., 2. lpp.
- 35 Stāvoklis Kurzemē. *Jaunais Vārds*, 26.05.1915., 2. lpp.
- 36 P. Kuldīga. *Dzimtenes Vēstnesis*, 19.05.1915., 2. lpp.
- 37 Klāvs Zariņš (2017). Pirmā pasaules kara vēstures liecības vācbaltiešu muižnieka Silvio Brēdriha atmiņās (1914–1915). *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture*, 3, 171.–186. lpp., šeit 182.–183. lpp.
- 38 Puriņš. Sarkana is terors Latvijā 1917.–1919. gadā, 20. lpp.
- 39 Kuldīgas Kara revolucionārās komitejas paziņojums, 06.02.1919. *LNA-LVVA*, 5434–1–249, 4. lp.
- 40 D. Vēl par notikumiem Kuldīgā, 2. lpp.
- 41 Anonīms (1925). *Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture: 1918–1925*. Rīga: Valters un Rapa, 159. lpp.
- 42 Valdis Kuzmins (2019). Operācija “Svētku nakts” un tās loma Latvijas Neatkarības kara sākumposmā (1919. gada janvāris–februāris). No: Juris Ciganovs (sast.). *Latvijas Neatkarības karš un Latvijas armijas izveidošanas 100. gadadiena*. Rīga: Latvijas Kara muzejs, 35.–61. lpp., šeit 51. lpp.
- 43 Turpat, 58.–59. lpp.
- 44 Alfrēda Flečera ziņojums Oskaram Kalpakam [vācu val.], 09.02.1919. *LNA-LVVA*, 6033–1–176, 101. lp.
- 45 Turpat, 101.–102. lp.
- 46 J.P. (1938). Mūsu pirmo jātnieku vienību formēšana un kaujas gaitas līdz 1919. gada 6. martam. *Militārais Apskats*, 10, 1933. lpp.
- 47 Turpat, 1933.–1934. lpp.
- 48 Flečera pavēle Baltijas landesvēram [vācu val.], 15.02.1919. *LNA-LVVA*, 6033–1–177, 92. lp.
- 49 Andrievs Niedra (1934). *Tautas nodevēja atmiņas*, 4. d. Rīga: Autora izdevums, 77. lpp.
- 50 No chaosa par valsti. Pulkveža-leitnanta Goldfelda atmiņas. *Latvijas Sargs*, 02.11.1920., 2. lpp.
- 51 Mārtiņš Peniķis (1932). *Latvijas armijas sākums un cīņas Latvijā līdz 1919. g. jūlijam*. Rīga: Armijas spiestuve, 40.–41. lpp.
- 52 Percy Vockrodt (1929). Goldingen. In: *Die Baltische Landeswehr im Befreiungskampf gegen den Bolschewismus: Ein Gedenkbuch: Herausgegeben vom Baltischen Landeswehrverein*. Rīga: Verlag der Buchhandlung G. Löffler, S. 69–71.
- 53 Konstantīns Urbanovičs (1934). 3. Atsevišķā kavalērijas divizionā kaujas par Padomju Latviju. No: Pauls Viksne u.c. (red.). *Latvju strēlnieku vēsture*, 2. sēj. 2. d., 39. lpp.
- 54 D. Vēl par notikumiem Kuldīgā, 2. lpp.
- 55 Turpat.
- 56 Zernevics. Cīņa par padomju varu Kuldīgā, 251. lpp.

- ⁵⁷ Ādama Jansona atmiņas, 20.02.1974. *KNM*, Plg. 4761
- ⁵⁸ Dupats. Meklējumu un cīņu gadi. Cīņa par padomju varu Kuldīgā, 237. lpp.
- ⁵⁹ Flečera pavēle Baltijas landesvēram [vācu val.], 15.02.1919. *LNA-LVVA*, 6033–1–177, 92. lp.
- ⁶⁰ Zernevics. Cīņa par padomju varu Kuldīgā, 251. lpp.
- ⁶¹ Dupats. Meklējumu un cīņu gadi. Cīņa par padomju varu Kuldīgā, 237. lpp.
- ⁶² D. Vēl par notikumiem Kuldīgā, 2. lpp.
- ⁶³ Dadzītis. Partizānu cīņas pie Kuldīgas 1918. un 1919. gados, 46. lpp.
- ⁶⁴ Kuzmins. Operācija “Svētku nakts” un tās loma Latvijas Neatkarības kara sākumposmā (1919. gada janvāris–februāris), 55. lpp.
- ⁶⁵ Virsstāba vadītāja fon Bekmana pavēle [vācu val.], 11.01.1919. *LNA-LVVA*, 6033–1–176, 32. lp.
- ⁶⁶ Virsstāba vadītāja fon Bekmana izziņotās karadarbības veikšanas vadlīnijas [vācu val.], 14.01.1919. *LNA-LVVA*, 6033–1–176, 36. lp.
- ⁶⁷ Flečera ziņojums Kalpakam [vācu val.], 09.02.1919. *LNA-LVVA*, 6033–1–176, 102. lp.
- ⁶⁸ Latvijas Republikas III Saeimas IV sesijas 9. sēde 1929. gada 19. novembrī. No: H. Kārklīšs (sast.) (1929). *Latvijas Republikas III Saeimas stenogramas, ārkārtējā un 4. sesija*. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 449.–450. sl. [Linards Laicens].
- ⁶⁹ L. Smilga (1958). Cīņa par padomju varu un kontrrevolucionārais terors Kuldīgā. No: Z. Valle (red.). *Par Padomu Latviju*, 1. d. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 289. lpp.
- ⁷⁰ Dupats. Meklējumu un cīņu gadi. Cīņa par padomju varu Kuldīgā, 238. lpp.
- ⁷¹ Celmiņš. Mēs par padomēm, 58. lpp.
- ⁷² Dadzītis. Partizānu cīņas pie Kuldīgas 1918. un 1919. gados, 46. lpp.
- ⁷³ Valsts aizsardzība. Stāvoklis Liepājas frontē. *Latvijas Sargs*, 14.02.1919., 3. lpp.
- ⁷⁴ Turpat.
- ⁷⁵ Flečera ziņojums Kalpakam [vācu val.], 09.02.1919. *LNA-LVVA*, 6033–1–176, 102. lp.
- ⁷⁶ gt. Lielinieku darbība Kuldīgā, 3. lpp.
- ⁷⁷ D. Vēl par notikumiem Kuldīgā, 2. lpp.
- ⁷⁸ Turpat.
- ⁷⁹ Kuldīgas apriņķa priekšnieka iecirkņa palīga K. Dreijera ziņojums iekšlietu ministram M. Valteram, 24.03.1919. No: Ēriks Jēkabsons, Jānis Šiliņš (sast.) (2019). *Cīņa par brīvību: Latvijas Neatkarības karš (1918–1920) Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumentos*, 1. d.: 1918. gada 18. novembris – 1919. gada 16. aprīlis. Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 213.–214. lpp.
- ⁸⁰ Aleksandrs Plensners (1978). *Divdesmitā gadsimta pārvērtības*. Bruklina: Grāmatu draugs, 268. lpp.
- ⁸¹ Ādama Jansona atmiņas, 20.02.1974. *KNM*, Plg. 4761.

- ⁸² Kuldīgas komandanta Augusta Burbes ziņojums Ģenerālštāba priekšniekam, 25.03.1919. *LNA-LVVA*, 1468–1–130, 136.–137. lp.
- ⁸³ Stāvoklis Rīgā. *Jaunais Vārds*, 31.12.1918., 3. lpp.
- ⁸⁴ Valsts aizsardzība. Stāvoklis Liepājas frontē. 3. lpp.

EVENTS OF JANUARY AND FEBRUARY 1919 IN KULDĪGA: THE CONTRADICTION AND THE CONCEALED

Pēteris Pabērzs

Mg. hist., researcher at Kuldīga District Museum.

Research interests: 20th century history of Latvia, history of the Latvian War of Independence, history of Kuldīga.

At the end of 1918 and beginning of 1919, the inhabitants of Kuldīga, within a relatively short time, experienced the Bolshevik rule and the related Red Terror against the inhabitants of the town and the surrounding area, as well as the successful attack on Kuldīga carried out by the Baltic Landeswehr, and the following White Terror against the people of the town and the surrounding area. Although the Bolsheviks and soldiers of the Baltic Landeswehr adhered to different ideological positions, the example of Kuldīga shows that repressions carried out by both sides had several unifying factors and had little to do with ideology. The determining factor was the desire for revenge. Most of the victims of the Red Terror were shot for supporting German troops during the First World War, while the victims of the White Terror were killed because the Baltic Landeswehr soldiers wanted to avenge the German soldiers killed by Bolsheviks in Ventspils.

Key words: Kuldīga, Latvian War of Independence, Red Terror, White Terror.

Summary

The economic and military-political situation in Kuldīga at the end of 1918 and the beginning of 1919 did not differ significantly from the situation in other towns and cities of Kurzeme. At the end of 1918, after Germany's capitulation in the First World War and the proclamation of the independent Republic of Latvia, a municipal council consisting of town residents was elected in Kuldīga. Taking advantage of the relaxed state of German military administration and soldiers, Bolsheviks started to operate in the town half-legally. At the end of 1918, the Red Army

invaded the territory of the Republic of Latvia. It advanced very rapidly and reached Skrunda manor, which is located approximately 40 km from Kuldīga, on 21 January 1919. For that reason, all German military personnel and a part of the German civilian population left Kuldīga on 22 January. As a result, Bolsheviks in the town began to operate openly and even take hostages, but they were not able to take full control of the town, because German forces were located about 40 km away in Aizpute and were still monitoring Kuldīga.

The Bolsheviks managed to take full control of Kuldīga on 27 January, when the 3rd Latvian Cavalry Division of the 1st Rifle Division of the Soviet Latvian Army arrived in the town. Subsequently, Red Terror was carried out in the town and the surrounding area, seizing belongings of the wealthy citizens and killing alleged enemies of the Bolsheviks. From 27 January to 13 February, 14 people were killed in Kuldīga. Nine of those were killed for supporting the advancing German soldiers in the spring of 1915. The Bolsheviks also incarcerated several people who were about to be killed if the town would be attacked, but the attack by the Baltic Landeswehr was too unexpected and rapid, and prison guards refused to obey the Bolshevik commands, so the hostages survived.

Attack on the whole Bolshevik front began on 3 March 1919, but the liberation of Kurzeme had begun earlier. On 29 January, Skrunda was liberated, but on 13 February, at 6.30 a.m., a successful attack by the Baltic Landeswehr on Kuldīga began. The liberation of Kuldīga played a significant role in the future attacks on Bolshevik forces. Kuldīga also became the first town where German and Baltic German soldiers carried out large-scale reprisals against the Bolsheviks and their supporters. The available information on the White Terror in Kuldīga is incomplete and contradictory. The number of people killed in various sources is estimated between 100 and 500 people. Unfortunately, the information about White Terror in Kuldīga comes mainly from eyewitness accounts and memories. Most of them were recorded and published in Soviet times and used as propaganda. In most memories it is claimed that 300 innocent people were killed in a single day. The Baltic Germans and Germans certainly wanted to take revenge on the perpetrators of the Red Terror, and even in the orders of the Baltic Landeswehr it is stipulated that White Terror should be used against the Red Terror, but taking into consideration later episodes of White Terror in other towns and cities it is clear that execution of 300 people in one day is an exaggeration.

A more complete testimony of the events in Kuldīga approximately one week after the town was taken by the Baltic Landeswehr was given by Alfrēds Kiršfelds, a member of Liepāja Regional Court. Kiršfelds said that 136 people were shot in three days, including those who had been killed

during the battle. A similar statement was made by Erich Berding, Commandant of Kuldīga and Commander of the Volunteer Jäger Corps Goldingen, who had also participated in the attack on the town. He stated that during the attack and soon afterwards approximately 136 people were killed with some additional people killed later based on a Bolshevik list of police officers. Aleksandrs Plensners, chief of the General Staff Department of the Ministry of Defence, in his memoirs later claimed that Alfred Fletcher, Commander of the Baltic Landeswehr, had stated in his 1939 article "Baltische Lande" that 99 people had been sentenced to death and executed in Kuldīga. Unfortunately, the veracity of the article mentioned by Plensners cannot be verified, because the author has provided an inaccurate or incorrect reference. But it is likely that Fletcher could have stated so, because before the attack he had announced that he would be the one deciding what to do with the captured Bolsheviks.

Undeniably, innocent people were also killed in Kuldīga. Eyewitness accounts mention several cases where people were killed only because they were in the wrong place at the wrong time. Generally, Germans and Baltic Germans did not trust Latvians and regarded many of them as Bolsheviks and Bolshevik supporters. They also wanted to avenge their friends and relatives that had been killed by Bolsheviks during the Red Terror in Kuldīga and other towns, especially Ventspils. At the time of the attack, it was thought that the Bolsheviks who had massacred 100 German soldiers in Ventspils, were located in Kuldīga. Judging by how quickly the Bolsheviks were executed, it becomes clear that urgency also played a significant role in the killings. According to the eyewitness testimonies, the vast majority of the people killed were, indeed, Bolsheviks or active supporters of the Bolsheviks. Possibly, some of those who joined the Red Guard and the Bolshevik-controlled police did so only to get more food in the wake of a general shortage of supplies and paid for it with their lives, but unfortunately, currently it is impossible to clear it up.